

Komentet e Vodafone Albania

Per Dokumentin e Këshillimit Publik mbi Rregullimin e Tarifave në Tregun me Shumicë të Terminimit të Thirrjeve në Rrjetet Celulare

Tiranë, 4 Prill 2018

Vodafone Albania Sh.a. pasi u njoh me VKD Nr. 15, datë 22.02.2018 Për "Miratimin për këshillim publik të Dokumentit: Rregullimi i tarifave të sipërmarrësve me FNT në tregun me shumicë të terminimit të thirrjeve në rrjetet celulare - Këshillim Publik 2", ka shprehur si më poshtë, qëndrimin dhe komentet e saj me qëllim funksionimin e tregut përkatës në mënyrë sa më efikase, bazuar në një konkurrence sa më të ndershme dhe të drejtë.

1. A janë pasqyruar drejtë tarifat benchmark të vendeve të BE dhe BEREC për terminimin e thirrjeve në rrjetet celulare dhe përditësimi i tyre deri në korrik 2017 në seksionin 3?

Komisioni European ka rekomanduar Autoritetet Rregullatore të sigurojnë që tarifat të zbatohen në një nivel kostoje efçente dhe simetrike. Në kontekstin e tregjeve me shumicë të terminimit të thirrjeve dhe duke pasur parasysh veçanërisht karakteristikat dhe problemet e konkurrencës dhe të shpërndarjes që lidhen me to, tarifa e koston efçente normalisht është ajo që rezulton nga një metodologji BU-LRIC¹ e "pastër". Kjo për arsye se modeli BU-LRIC ofron sinjalin e duhur të koston te operatorët në mënyrë që të rrisin efçencën si dhe kontribuon në shmangien e shtrembërimit të konkurrencës.

Komisioni European konsideron që metodat alternative si benchmarking të mund të aplikohen vetëm në rrethana të jashtëzakonshme, veçanërisht për shkak të burimeve të kufizuara (i cili sigurisht nuk është rasti i Shqipërisë), kur Autoriteti Rregullator nuk është në gjendje të finalizojë modelin "pure" BU-LRIC të koston dhe kur Autoriteti Rregullator është në gjendje të provojë që rezultatet e metodologjisë së zgjedhur përputhen me Rekomandimin mbi Tarifat e Terminimit dhe me ato në një treg konkurrues. Pas korrikut të 2014, një Autoritet Rregullator që aplikon benchmarking duhet të provojë që zhvillimi i një modeli të duhur kostoje është objektivisht joproporcional.

AKEP ka pasqyruar drejtë tarifat sipas dokumenteve të BEREC dhe përditësimit të tyre deri në raportin e fundit të korrikut 2017. Megjithatë, edhe njëherë Vodafone shfaq shqetësimin e tij për sa i përket metodës së kryerjes së këtyre analizave. Në vend që të kryhet një analizë e

---

¹ Bottom Up Long-Run Incremental Cost është një model i bazuar në koston aktuale që reflekton koston e një operatori efçent

përshtatshme dhe të përdoret një proces metodologjik kostoje, në përputhje me kuadrin rregullator, AKEP vazhdon të zbatojë një metodë të vjetëruar dhe të papërshtatshme (për MTR-të dhe FTR-të) si benchmarking.

2. A jeni dakord me propozimin e AKEP për aplikimin e metodës së përcaktimit të çmimit maksimal duke përdorur informacionin për tarifatat në vendet e tjera (BE dhe BEREC), pra me tarifatat e benchmarking?

Jo. Ashtu si Vodafone është shprehur gjithmonë, e vetmja mënyrë për të përcaktuar tarifatat e terminimit është përmes një analize të bazuar në kosto dhe zhvillimit të metodologjisë përkatëse. Prandaj, AKEP duhet të zbatojë një model të bazuar në kosto sipas veçorive të tregut të operatorëve shqiptarë dhe të karakteristikave specifike të tregut shqiptar. Benchmarking duhet të jetë vetëm një metodë e përkohshme dhe alternative ndaj asaj të bazuar në kosto; por, AKEP e ka kthyer benchmarking në të vetmen alternativë, pra në një rregull për çdo analizë. Kjo është e dëmshme për tregun dhe konkurrencën, pasi në terma afatgjatë, operatorët nuk duhet të tarifojnë në bazë të modeleve ekonomike të zhvilluara në vende të tjera me karakteristika të ndryshme nga ato të tregut dhe operatorëve shqiptarë.

Vodafone beson që tarifatat e orientuara ndaj koston dhe sigurisht simetrike, do të përmirësojnë konkurrencën, largojnë inefiçencën në treg, sjellin tarifa më të ulëta për përdoruesit fundorë dhe si rrjedhim shmangin nevojën për të ndërhyrë me masa rregullatore në tregun e pakicës si trafiku on-net/off-net. Në çdo rast, AKEP duhet të ketë gjithmonë parasysh ndikimin e tarifave dhe të ruajë ekuilibrin midis çdo reduktimi të këtyre tarifave dhe investimeve strategjike që garantojnë një infrastrukturë më të mirë, inovacion dhe kohëzgjatje të zhvillimit.

3. A jeni dakord që AKEP duhet të vazhdojë të përdorë si benchmark tarifën mesatare të terminimit në vendet e BEREC që kanë aplikuar modelin BULRIC të pastër (pure LRIC)?

Jo. Ashtu si më lart dhe sipas kuadrit rregullator të brendshëm dhe atij evropian-përkatësisht rekomandimi i Komisionit Evropian i 7 majit 2009 – deri më 31 dhjetor 2012:

- Autoritetet Rregullatore duhet të caktojnë tarifatat e terminimit të thirrjeve zanore në bazë të kostove të një operatori eficient;
- MTR duhet të jenë simetrike;
- Vlerësimi i kostove efiente duhet të bazohet në kostot aktuale dhe në përdorimin e një modeli të kostove afatgjata inkrementale nga poshtë-lart (BU-LRIC) “të pastër” duke ndjekur parimet e përcaktuara në rekomandim.

Duke qenë se standardi përkatës i koston për vendosjen e tarifave të terminimit duhet të jetë BU-LRIC, i cili pasqyron koston e një operatori eficient, në parim nuk duhet të ketë asimetri midis tarifës së operatorit/(ëve) që ushtrojnë aktivitet prej kohësh dhe tarifave të atyre që kanë hyrë më vonë në treg². Kjo përputhet gjerësisht me Qëndrimin e Përbashkët të ERG-së për simetrinë³, i cili deklaron se tarifave të terminimit normalisht duhet të jenë simetrike dhe që asimetria duhet të jetë e justifikuar si duhet.

I njëjti arsyetim përdoret nga AKEP gjatë analizës, ku veçanërisht seksioni 3 i referohet kërkesave të sipërpërmendura. Megjithatë, çuditërisht ai zbaton një metodë tjetër për përcaktimin e MTR-ve, gjë që sjell çorientim dhe lë vend për masa arbitrare.

Përveç kësaj, ligji shqiptar nr. 9918/2008 ka miratuar të njëjtën qasje, ku në të gjithë nenet që rregullojnë tarifave, ai specifikon detyrimin e orientimit ndaj koston. Për shembull, në nenin 45 kërkohet që operatorët FNT të orientojnë tarifave drejt koston për aksesin dhe/ose interkoneksionin dhe gjatë shqyrtimit të këtyre masave, duhet marrë parasysh gjithashtu investimi i kryer nga operatori, duke lënë një normë të arsyeshme fitimi mbi kapitalin e punësuar, përfshirë edhe riskun. Përveç kësaj, në nenin 53 kërkohet që kur operatorët përcaktojnë tarifave, duhet t'i orientojnë ato drejt koston; duke shmangur kështu tarifave abuzive dhe antikonkurrese. Qëllimi i rregullimit të tarifave është shmangia e çdo sjellje antikonkurrese dhe e diskriminimit të përdoruesve fundorë dhe konkurrentëve në treg që mund të rezultojnë nga veprimet e operatorëve FNT. Gjithashtu, sipas nenit 55, gjatë rregullimit të tarifave, AKEP merr parasysh mbrojtjen e interesave të operatorit, tarifave të cilit janë objekt i rregullimit, në mënyrë që tarifave që do të rezultojnë nga vendimi i AKEP-it të jenë të orientuara drejt koston. E njëjta gjë është theksuar në nenet 56 dhe 57 dhe e gjithë kjo sipas parimeve kryesore të parashikuara në nenin 7 të ligjit ku nën titullin "Objektivat rregullatore" deklarohet se *"AKEP-i ushtron funksionet në përputhje me parimin e ligjshmërisë, sipas këtij ligji dhe akteve të tjera normative, si dhe në përputhje me politikat sektoriale kombëtare të zhvillimit të komunikimeve elektronike e me marrëveshjet ndërkombëtare në fushën e komunikimeve elektronike, ku Republika e Shqipërisë është palë. AKEP-i merr parasysh rekomandimet dhe vendimet përkatëse të Komisionit Evropian dhe BEREC-it. AKEP-i nxit konkurrencën efiçente për sigurimin e rrjeteve dhe të shërbimeve të komunikimeve elektronike, facilitetet shoqëruese dhe shërbimet e tjera, ndër të tjera, për të siguruar mosdiskriminimin dhe barazinë në trajtimin e ofruesve të rrjeteve dhe shërbimeve të komunikimeve elektronike."*

---

² Dokumenti i punës së stafit të Komisionit që shoqëron Rekomandimin e Komisionit në Trajtimin Rregullator të tarifave të Terminimit në telefoninë celulare dhe fikse në BE (shënim shpjegues).

³ Qëndrimi i Përbashkët i ERG-së mbi simetrinë e tarifave të terminimit të thirrjeve fikse dhe simetrinë e terminimit të thirrjeve mobile

Përveç kësaj, relacioni shpjegues i Rekomandimit të 2009 parashikon arsyetimin që qëndron mprapa për vendosjen e çmimeve të bazuara në kosto. Relacioni parashikon se në kuadër të mundësisë dhe incentivave që kanë operatorët e terminimit për të rritur çmimet në mënyrë të konsiderueshme mbi koston, orientimi drejt koston është ndërhyrja më e përshtatshme për të adresuar këtë problem në terma afat-mesëm. Orientimi drejt koston adreson si problemet e efikasitetit të prodhimit dhe ato të alokimit. Nga perspektiva e produktivitet-efikasitetit, tarifatat e ulëta të terminimit lehtësojnë uljen e tarifave të thirrjeve me pakicë dhe rritjen e konsumit. Është gjithashtu me rëndësi që çmimi përkatës të bazohet mbi koston e një operatori eficient. *Nëse rregullimi i tarifave të terminimit bazohet mbi koston reale të operatorit, kjo nuk do të sigurojë incentivat e duhura për operatorët që ata të sjellin risi dhe të rrisin efikasitetin, pasi mungesa e këtij të fundit do të mbulohej nga konkurrentët e tyre. Kjo do të sjellë gjithashtu probleme të natyrës efikasiteti alokuese meqë klientët e operatorëve të tjerë do të bartnin koston e operatorëve joeficientë.*

Me fjalë të tjera, modeli që është zbatuar prej kaq kohësh nga AKEP-i, jo vetëm nuk adreson problemet më lart, por duke zbatuar një benchmark dhe duke aplikuar asimetri në mënyrë arbitrare, AKEP-i është duke vënë në rrezik operatorët e eficientë, për të mbuluar mungesën e efikasitetit të një operatori dhe duke i futur ata në vështirësi me synimin për t'i shndërruar nga të shëndetshëm në joeficientë.

Eficientia alokative kërkon që një grup klientësh nuk duhet të subvencionojnë një grup tjetër klientësh. Përveç ndërsubvencionimit fikso-mobilitet që e theksuam edhe në analizën e tregut të telefonisë fikse, kjo ka rëndësi edhe brenda tregjeve (në këtë rast tregjeve celulare).

4. A jeni dakord me nivelin e propozuar të MTR-së 1.11 lekë/min dhe cili është afati më i arsyeshëm për nisjen e zbatimit të tarifës së re nga secili prej tre operatorëve celularë?

Së pari, Vodafone është kundër reduktimit të MTR-ve në nivelin e 1.22 lek/min brenda vitit 2018. Vodafone kërkon që një reduktim i tillë nga 1.48 në 1.22 lek/min të nisë duke filluar nga data 1 janar 2019. Reduktimi i MTR-ve duke nisur nga 1 janari do të ishte më i natyreshëm dhe gjithashtu në linjë me tarifën mesatare të vendeve të BEREC që AKEP i përdor si referencë. Vodafone ka qenë gjithnjë kundër çdo reduktimi të menjëhershëm të tarifave të terminimit, (p.sh. brenda 2018 si në këtë rast) pasi kjo përbën një rrezik real për qëndrueshmërinë financiare të operatorëve në treg dhe do të ndikonte negativisht në nivelin e investimeve.

Së dyti, "Glide Path" ose reduktimi gradual i tarifave zbatohet nga organet rregullatore në mënyrë që operatorët të rregullojnë modelet e tyre të biznesit, nivelet e reja të çmimeve dhe gjithashtu të garantojnë që operatorët të mos kalojnë një "shok" për shkak të reduktimit të ndjeshëm të tarifave që mund të shkaktojë luhatje të çmimeve, të të ardhurave të shoqërive dhe si pasojë të qëndrueshmërisë së tyre financiare. "Glide Paths" gjithashtu ndihmojnë organet rregullatore për të ekuilibruar përfitimet afatshkurtra të konsumatorëve

kundrejtë mbrojtjes së nxitësve të investimit. Në këtë aspekt, shumica e organeve rregullatore janë të ndjeshme ndaj riskut mbi investimin (të cilat janë kryesisht të planifikuara sipas planeve shumëvjeçare) për shkak të reduktimeve drastike, të menjëhershme ose të përsëritura të tarifave të rregulluara. Në këtë kontekst, do të ishte pa kuptim që t'u kërkohej operatorëve të vazhdonin me kryerjen e investimeve të reja, kur të ardhurat janë ulur në mënyrë drastike, madje deri në nivelin kur rezultatet e fitimeve janë në shifra negative; edhe më shumë kur marrim parasysh faktin që Vodafone është investitori më i madh. I kujtojmë AKEP-it që Vodafone sapo ka investuar në blerjen e spektrit të Plus Communication dhe pritet gjithashtu të investojë dhe më tej në shfrytëzimin e tij. Përveç kësaj, AKEP-i ka lançuar një këshillim publik për dhënien e të drejtave të shfrytëzimit për brezin e frekuencave 800 MHz(790-862), duke u bërë thirrje të gjithë operatorëve që të shfaqin interes dhe të ofrojnë shumën përkatëse të investimit që duan të kryejnë. Prandaj, kjo situatë është surreale dhe çdo ndërhyrje ndaj MTR-ve në këtë moment të rëndësishëm, (pa llogaritur asimetrinë) do të rrezikonte qendrueshmërinë e planit të buxhetit dhe do të ishte në drejtim plotësisht të kundërt me investimet e parashikuara.

Gjithashtu, përveç dispozitave të nenit 45 të ligjit nr. 9918/2008 në lidhje me vlerësimin e riskut të investimit që duhet të kryhet nga AKEP-i, nëse ky i fundit zbaton MTR jashtëzakonisht të ulta pa analizën e përshtatshme, do të pengonte Vodafone që të ndërmernte investime infrastrukturore dhe inovative në të ardhmen. Vodafone mendon që ky rregullim është kundër qëllimit të Komisionit Evropian ku në nenin 3, paragrafi 3 të Direktivës Kuadër parashikon se një Autoritet Rregullator duhet të:

- *"mbrojë konkurrencën në dobi të konsumatorëve dhe promovojë, sipas rastit, konkurrencën e bazuar në infrastrukturë"* dhe
- *"promovojë investimin eficient dhe inovacionin në infrastruktura të reja dhe të përmirësuar, duke përfshirë garantimin që çdo detyrim aksesi të marrë mjaftueshëm në konsideratë riskun e ndërmarrjeve investuese dhe duke lejuar disa marrëveshje bashkëpunimi midis investitorëve dhe palëve që kërkojnë akses për të diversifikuar riskun e investimit, duke garantuar ruajtjen e konkurrencës në treg dhe parimin e mosdiskriminimit"*.

Përveç kësaj, neni 13, paragrafi 1 i Direktivës së Aksesit deklaron se *autoritetet rregullatore kombëtare marrin parasysh investimet e bëra nga operatori dhe i lejojnë atij një përqindje të arsyeshme vjetore mbi investime për kapitalin e përdorur, duke marrë parasysh risqet e përfshira.*

Nga ana tjetër, në rastin e analizës së tregut për telefoninë fikse AKEP-i ka një qasje tjetër dhe në kundërshtim me atë që ka për MTR-të. Më poshtë disa pjesë nga analiza e tregut të telefonisë fikse:

Ulja e FTR [...] përbën një reduktim jo-proporcional dhe që nuk i shërben promovimit të investimeve në infrastrukturë të rrjeteve fikse (telefoni dhe broadband) në Shqipëri, si dhe objektivave rregullatore në Ligjin 9918 [...]

[...] përbën një reduktim të konsiderueshëm të kësaj tarife (46%) nga niveli aktual për të gjithë operatorët e rrjeteve fikse dhe në kushtet specifike të Shqipërisë për rrjetet fikse (shumë rrjete fikse dhe në madhësi shumë më të vogël se vendet e BE-së, pra me ekonomi shkalle shumë të kufizuar).

Me tej: [...] AKEP gjykon që së pari nëpërmjet nxjerrjes në këshillim publik të dokumentit të analizës së tregut që miratohet me këtë vendim, **njëkohësisht të vendosë të shtyjë aplikimin e reduktimit të parashikuar më 1.01.2018 për tarifën e terminimit** (të të gjithë operatorëve të rrjeteve fikse) dhe tranzitimit të Albtelecom, duke vijuar me tarifën aktuale deri në afatin (dhe vlerat) që do përcaktohen në vendimet përkatëse që AKEP do të marrë për FNT dhe masat rregulluese pas këshillimit publik të dokumentit të miratuar me këtë vendim.

Si më lart, përveç shqetësimeve të ngritura mbi zbatimin e benchmarkut në vend të vendosjes së çmimeve të bazuara në kosto, ne kërkojmë nga AKEP të ketë të njëjtën qasje si për tregun e telefonisë fikse për sa i përket uljes së përshkallëzuar për MTR.

5. A jeni dakord me propozimin e AKEP-it për asimetrinë e MTR-së për Albtelecom në raport me dy operatorët e tjerë?

Jo. Vodafone kundërshton fuqimisht propozimin e AKEP-it dhe mendon se është totalisht i pabazuar dhe në kundërshtim me të gjithë praktikatat e mira apo kuadrin rregullator që vetë AKEP-i ka përdorur në arsyetimin e analizës. Komisioni Evropian ka kërkuar që të gjithë anëtarët e Autoriteteve Rregullatore nga 2009 të zbatojnë një lloj të caktuar metodologjie kostoje (BU LRIC) për të vendosur tarifën e terminimit⁴. Vodafone ka kërkuar gjithmonë nga AKEP-i që të zbatojë këtë kërkesë sipas parashikimit të Komisionit Evropian, por AKEP-i nuk është përgjigjur asnjëherë pozitivisht dhe ka vazhduar të zbatojë metodën benchmark, gjë që është në kundërshtim me kuadrin rregullator të brendshëm dhe atë evropian duke qenë se mund të lërë vend për masa të papërshtatshme dhe joproporcionale rregullatore për tarifën dhe, si në këtë rast, duke propozuar tarifën asimetrike. Normalisht tarifën e terminimit duhet të jenë simetrike dhe asimetria duhet të jetë e justifikuar si duhet në bazë të diferencave objektive të koston jashtë kontrollit të operatorëve në fjalë⁵, përndryshe tarifën asimetrike mund të jenë të rrezikshme dhe mund të pengojnë konkurrencën dhe inovacionin. Justifikimet e mundshme mund të jenë diferencat objektive të koston së rrjetit, për shembull për shkak të diferencave të kostove midis operimit të një rrjeti GSM900 dhe një

---

⁴ "Rekomandimi i Komisionit Evropian 2009/396/KE datë 7 maj 2009 "Për rregullimin e tarifave të terminimit fikse dhe celulare në BE

⁵ I njëjti arsyetim është paraqitur në dokumentin e ERG për qëndrimin e përbashkët mbi simetrinë të tarifave të terminimit të thirrjeve fikse dhe celulare

rrjeti DCS1800, ose diferencat e konsiderueshme në datën e hyrjes në treg. Një argument kyç që përdoret për të mbështetur autorizimin e tarifave të përkohshme asimetrike në favor të një operatori, është kur ky i fundit është një hyrje e re në treg. Kjo njihet si *politika e ndihmës në hyrje*, e cila synon promovimin e hyrjeve të reja me efekte afatgjata në konkurrencë. Megjithatë, përgjithësisht pranohet që kjo politikë mund të tërheqë hyrje joeficiente. Komisioni Evropian ka theksuar se fakti që një operator që ka hyrë në treg më vonë dhe që si pasojë ka një pjesë më të vogël të tregut mund të justifikojë tarifa më të larta terminimi për një periudhë të kufizuar kalimtare, e cila nuk duhet të tejkalojë katër vjetë pas hyrjes në treg. Vazhdimi i aplikimit të një tarife më të lartë të terminimit nuk do të justifikohet pas një periudhe mjaftueshëm të gjatë për operatorin që ai t'u përshtatej kushteve të tregut dhe të bëhej më eficient dhe mund të dekurajonte edhe operatorët më të vegjël nga përpjekja për të zgjeruar pjesën e tyre të tregut.

Përveç kësaj, ERG-ja në dokumentin mbi qëndrimin e përbashkët për simetrinë e tarifave të terminimit të thirrjeve fikse dhe celulare, të cilin AKEP-i e përdor si referencë kryesore për të mbështetur arsyetimin e tij në dokumentin për këshillim publik, parashikon në mënyrë specifike përjashtimet nga simetria dhe justifikimin e tyre si më poshtë vijon:

1. Përjashtimi nga simetria i justifikuar nga diferenca objektive e kostove të jashtme⁶.

Kur ka diferenca në kosto që vijnë për shkak të faktorëve të jashtëm jashtë kontrollit të operatorëve, tarifrat asimetrike që pasqyrojnë diferencat e kostove mund të jenë të justifikuar. Për shembull, kur procesi i licencimit të spektrit nuk është kryer në atë mënyrë që të gjithë lojtarët aktiv në treg ti kenë blerë licencat e tyre me çmimet e tregut, zakonisht përmes një ankandi, operatorët mund të përballen më diferenca kostosh që janë jashtë kontrollit të tyre. Duke supozuar që këto diferenca kostosh janë vlerësuar si duhet, ato mund të justifikojnë një asimetri (kushtet e tregut të brendshëm mund të justifikojnë promovimin e simetrisë, edhe pse diferencat objektive të kostos ekzistojnë ende, ose diferencat e kostos mund të konsiderohen si shumë të pasigurta ose të kufizuara për t'u marrë parasysh). Megjithatë, organet rregullatore duhet të mendojnë sa më shpejt të jetë e mundur, nëse është e përshtatshme të eliminojnë diferencat e kostove si pasojë e shpërndarjes së frekuencave qoftë duke bashkërenduar dhënien e spektrit operatorëve, ose duke siguruar që licencat të merren me çmimin e tregut, në mënyrë që të eliminohet asimetria.

Vodafone pranon që MTR-të e rregulluara duhet të pasqyrojnë rrjetet me diferenca të pashmangshme kostosh. Shpesh diskutohet që kjo duhet të përfshijë pasojat e caktimit të spektrit të radiofrekuencave të ndryshme (p.sh. 900MHz vs. 1800MHz). Me rritjen e trafikut

---

⁶ Komisioni pranon se, në raste të caktuara të jashtëzakonshme, një asimetri mund të justifikohet nga diferencat objektive të kostove të cilat janë jashtë kontrollit të operatorëve në fjalë, si topologjitë e ndryshme të rrjetit për shkak të përdorimit të brezave specifike të frekuencave (Case IT/2007/0659).

në rrjet, diferencat e kostos për shkak të caktimit të spektrit ulen me shpejtësi. Rritja e ndarjes së qelizave për shkak të vëllimeve në rritje të trafikut të rrjeteve celulare do të thotë që një proporcion më i lartë pikash kanë kapacitet të kufizuar (me më pak pika mbulimi respektivisht) dhe ka një diferencë më pak efektive të kostos midis rrjeteve 90MHz dhe 1800MHz.

2. Përjashtimi nga simetria për një periudhë kalimtare per hyrës shumë të vonë në treg⁷.

Fakti që një operator ka hyrë më vonë në treg mund të justifikojë një asimetri për një periudhë kalimtare. Duhet pasur parasysh avantazhet që ka lejimi i një hyrësi të ri që të rikuperojë kostot e tij eficiente, si dhe efektet e mundshme negative të një asimetrie të "paarsyeshme".

Vodafone është në dijeni të faktit se shpesh diskutohet që operatorët që hyjnë vonë në treg nuk arrijnë kurrë të fitojnë mjaftueshëm pjesë të tregut pa ndihmën e një MTR-je më të lartë. Kjo për shkak të një sërë arsyesh të palidhura me ekonominë e shkallës, të tilla si mungesa e një brandi ekzistues, mungesa e aksesit në pikat "më të mira" të transmetimit, ose kostot e ndërrimit të pajtimtarëve. Shumica e këtyre pretendimeve janë subjektive, të pabazuara në prova reale; përkundrazi, ato shkurajojnë rritjen e hyrjeve të vona. Ne kemi një precedent të freskët me Plus Communications që nuk arriti kurrë të bëhet një operator eficient.

Në fakt, pranohet që MTR-të asimetrike shtrembërojnë konkurrencën – sigurisht ato duhet ta bëjnë këtë në mënyrë që të "kompensojnë" për disavantazhet konkurruese me të cilat pretendohet se përballen hyrësit e vonë. Nëse MTR-të asimetrike nuk kanë pasur asnjë ndikim mbi konkurrencën, atëherë është e vështirë të kuptohet se pse duhet t'i përdorin organet rregullatore. Megjithatë, pretendohet gjithashtu që përfitimet që vijnë nga këto asimetri – në formën e rritjes së konkurrencës që vjen nga hyrësit e rinj që mund të dalin nga tregu - e justifikojnë ndërhyrjen⁸.

---

⁷ Komisioni shjegon që "fakti që një MNO ka hyrë më vonë në treg dhe ka si rrjedhim një pjesë më të vogël të tregut mund të justifikojë tarifa të larta terminimi për një periudhë të kufizuar kalimtare. Vazhdimi i përdorimit të një tarife më të lartë të terminimit nuk do të justifikohet pas një periudhe mjaftueshëm të gjatë për operatorin që t'u përshtatej kushteve të tregut dhe të bëhet eficient dhe madje mund të dekurajonte operatorët më të vegjël nga zgjerimi i pjesës së tyre të tregut" (Rasti BE/2006/0433, Rasti FR/2006/0461)

⁸ Kjo merret parasysh në modelimin e detajuar të autorëve si Peitz (2005), i cili thekson faktin se pavarësisht se tarifat asimetrike të terminimit mund të nxisin hyrjen në treg, ato rezultojnë në një humbje neto të mirëqenies ekonomike dhe reduktojnë incentivat e investimit për firmën e stabilizuar. Shihni Peitz, M. "Rregullimi asimetrik i aksesit dhe diskriminimi i çmimit në telekomunikacion", Universiteti Ndërkombëtar i Gjermanisë, Shkolla e Administrimit të Biznesit, Dokument Pune 28/2005, janar 2005

Profesor Valletti shpjegon pasojat e një ndërhyrjeje të tillë:

Jo vetëm që këto kosto të larta do t'u mbulohen operatorëve më pak eficientë, por do t'ua kalojnë ato operatorëve të tjerë celularë të cilëve u është dashur të terminojnë thirrjet me pajtimtarët e tyre. Si rrjedhim, kostot e operatorëve më eficientë do të rriteshin në mënyrë të papërshtatshme. Paralelisht, kostot e operatorëve më pak eficientë do të reduktoheshin nga tarifat më të ulëta të terminimit të operatorëve më eficientë. Këto diferenca në kosto do të ndikonin në çmimet e pajtimtarëve. Kjo do të shtrembëronte më tej modelin e konkurrencës midis operatorëve celularë duke krijuar një rreth vicioz. Jo vetëm që operatorët më pak eficientë do të mbroheshin ndaj efijencës së tyre më të ulët, por do të fitonin relativisht ndaj operatorëve më eficientë.

Kështu, rregullorja asimetrike e rrjeteve më të mëdha, që u kërkon vetëm atyre të reduktojnë tarifat e terminimit duke i nxitur rrjetet më të vogla që të vendosin tarifa më të larta terminimi, ka tendencën të shtrembërojë procesin e konkurrencës. Asnjë operator, ceteris paribus, nuk do të donte të bëhej më imadh se rivalët e tij; nëse kjo do të thoshte se ai do të penalizohej në fund në krahasim me rivalët e tij. Në një kontekst të ngjashëm, konkurrenca për tregun do të ndalej dhe çmimet ndaj përdoruesve fundorë do të ishin më të larta⁹.

Si më lart, duhet të theksohet një pikë e rëndësishme, nga e cila tregu shqiptar ka vuajtur për më shumë se 8 vjetë, ku MTR-të asimetrike nuk inkurajojnë operatorët që të konkurrojnë për pjesë tregu. Operatorët më të vegjël rrezikojnë të humbasin subvencionin e tyre nëse rriten, ndërkohë që operatorët më të mëdhenj penalizohen nga organi rregullator për madhësinë e tyre. Kjo duhet të mjaftojë që AKEP-i të bëhet shumë skeptik ndaj MTR-ve asimetrike si zgjidhje; pasi sapo ato fillojnë aplikohen, kanë shumë pak mundësi të ndryshojnë kushtet e konkurrencës në mënyrë të tillë që të lehtësojnë heqjen e tyre. Kjo është arsyeja pse Qëndrimi i Përbashkët i ERG-së është përdorur si udhëzues në këtë drejtim.

Shkalla dhe natyra e shtrembërimeve të krijuara nga MTR-të asimetrike bëjnë që avokatët e aplikimit të tyre të kuptojnë që duhet të ngrihet një lloj justifikimi "objektiv" për t'i mbështetur. Dokumenti i ERG-së merr parasysh faktorët që përdoren zakonisht për të justifikuar asimetritë. Disa nga këto, si "hyrja e vonë në treg" e firmave janë pa asnjë bazë në kohët e sotme.

Megjithatë, AKEP-i ka arritur në një zgjidhje që nuk është as e arsyeshme, pasi nuk mbështetet nga asnjë doktrinë apo praktikë në sektor (siç u përmend më lart) dhe as e ligjshme, pasi është në kundërshtim me ligjin dhe kuadrin rregullator. Duke përdorur këtë praktikë, AKEP-i po shkel thelbin e misionit të tij të përcaktuar në nenin 7 të Ligjit: *AKEP-i nxit*

---

⁹ Valletti, T. "Rregullimi asimetrik i tarifave të terminimit celular", Imperial College Londër dhe Universiteti i Romës, dhejtor, 2006

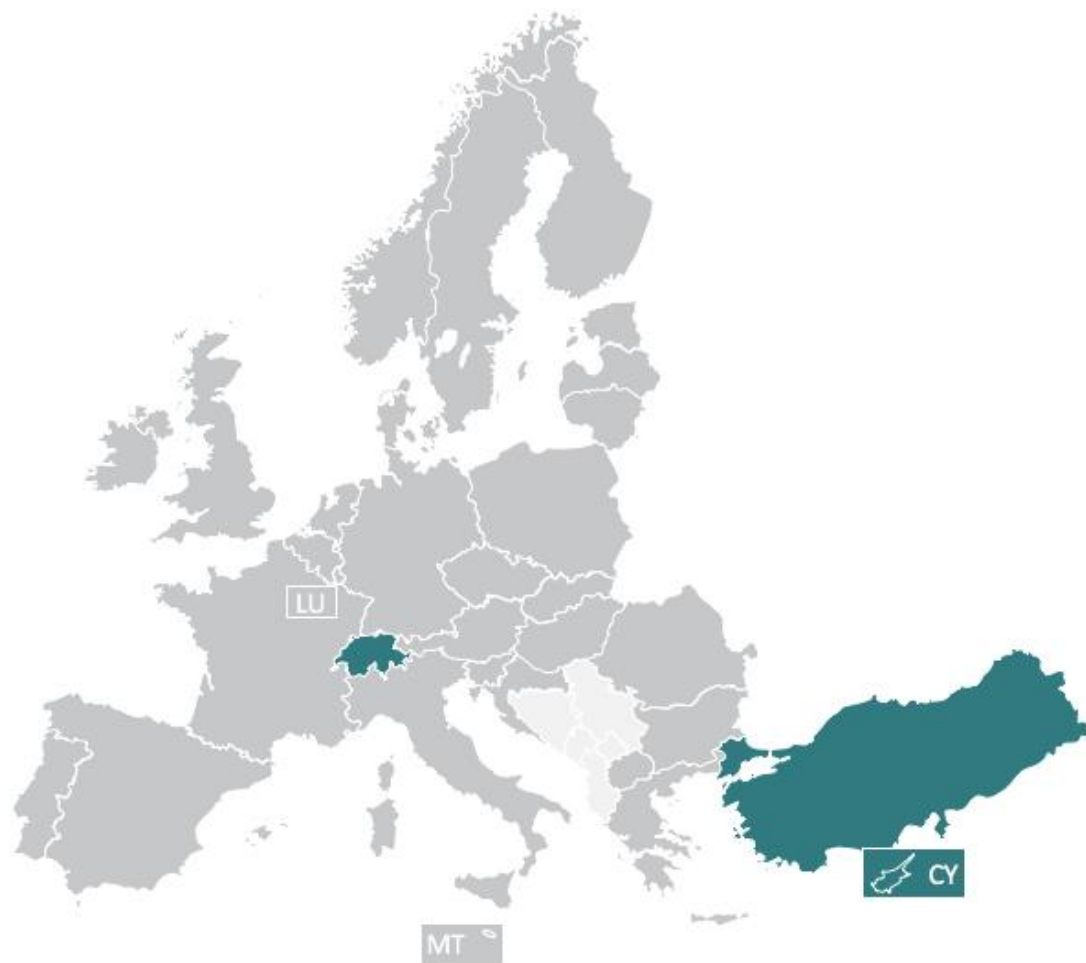
konkurrencën efiçente për sigurimin e rrjeteve dhe të shërbimeve të komunikimeve elektronike, facilitetet shoqëruese dhe shërbimet e tjera, ndër të tjera, për të siguruar mosdiskriminimin dhe barazinë në trajtimin e ofruesve të rrjeteve dhe shërbimeve të komunikimeve elektronike.

Tarifat e zbatueshme të Terminimit Celular (MTR-të) në bashkimin Evropian përputhen plotësisht me rekomandimin në të gjithë tregjet evropiane ku shumica e Autoriteteve Rregullatore përdorin modele kostosh me qasjen LRIC “të pastër” nga poshtë-lart bazuar në kostot aktuale.¹⁰

---

¹⁰ 3 shtete kanë aktualisht MTR asimetrike:

- **Qiproja** është i vetmi vend anëtar i BE-së me MTR asimetrike pork u kjo e fundit është e justifikuar pasi l është dhënë hyrësit të ri në tregun celular (Primetel në 2014) për një periudhë prej 4 vjetësh (deri në 2018).
- MTR-të asimetrike janë të parregulluara. Në fakt, **në Zvicër** MTR-të nuk janë rregulluar kurrë sepse vlen parimi i rregullimit ex-post. Kështu Autoriteti Rregullues mund të rregullojë vetëm MTR-të sipas ankesave nga një operator për shkelje të ligjit të konkurrencës.
- **Turqia** është i vetmi shtet që nuk ka konsideruar kurrë futjen e tarifave simetrike pa një arsye të qartë. Duket se draft masat e propozuara të AKEP-it l afrohen praktikës së Rregullatorit Turk në vend të atij të shteteve të BE-së.

6. A jeni dakord me propozimin e AKEP-it për aplikim asimetrie edhe për Telekom Albania në raport me Vodafone Albania për një periudhë një vjeçare?

Si u përmend më lart, qasja e AKEP-it ndaj aplikimit të çdo mase rregullatore pa analizat e duhura, udhëzimet përkatëse, studime gjithëpërfshirëse të tregut, lë hapësira për çdo masë abuzive dhe çon në një situatë absurde dhe të rrezikshme për sektorin dhe ekonominë shqiptare në përgjithësi. Nëse AKEP-i nuk ndjek udhëzimet dhe rekomandimet evropiane¹¹, por e orienton tregun tonë drejt praktikave abuzive jashtë tregut evropian, atëherë ne jo vetëm jemi duke shkelur detyrimet tona ligjore dhe angazhimin si Vend Kandidat për Anëtarësim në Evropë, por po japim edhe mesazhe të forta dekurajuese për investitorët potencialë dhe i largojmë ata aktualë.

---

¹¹ Neni 7 I ligjit nr.9918 datë 19.05.2008, I ndryshuar, parashikon që AKEP merr parasysh rekomandimet përkatëse dhe vendimet e Komisionit Evropian dhe BEREK-it

Rasti më i fundit i propozimit të zbatimit të tarifave asimetrike ka ndodhur në Sllovakia ku rregullatori sllovak, RU, propozoi në nëntor të 2017 reduktimin e MTR-së në 0.825 eurocent/min si rezultat ishqyrtimit të dytë të modelit të tij LRIC të pastër nga poshtë-lart.

RU propozon gjithashtu vendosjen e një MTR-je asimetrike prej 0.908 Eurocent/min 10% më e lartë për Sëan Mobile, një hyrës i ri me 3.23% të tregut. Sëan Mobile hyri në tregun sllovak në tetor 2015. Që atëherë, ka zbatuar në mënyrë vullnetare MTR-të simetrike me tre MNO (operatorë të rrjeteve celulare) të tjera.

Asimetria në MTR nuk është më e zakonshme në BE. Vetëm Zvicra, Qipro dhe Turqia kanë MTR asimetrike siç tregohet dhe nga harta dhe shpjegimi përkatës më lart. Rekomandimi i Komisionit Evropian në maj 2009 nuk i lejon autoritetet rregullatore të vendosin një MTR më të lartë për hyrësit e rinj. Në këtë rast, Autoriteti Rregullator duhet të tregojë që hyrësi i ri po operon nën shkallën minimale të efikasitetit dhe përballet me kosto shtesë më të larta për njësi, krahasuar me operatorin model dhe që perioda e asimetrisë nuk duhet t'i tejkalojë katër vjetët.

Si BEREC¹², ashtu dhe komisioni, vënë re që RU nuk arriti të justifikojë si duhet dhe objektivisht arsyen pse Sëan Mobile kishte një kosto më të lartë për njësi krahasuar me operatorët e tjerë. Komisioni i rekomandon RU-së zbatimin e MTR-ve simetrike pa vonesë. Përveç kësaj, Komisioni arriti në përfundimin se tarifat e pajustificuara asimetrike në favor të Sëan Mobile do të shkelnin parimin e mosdiskriminimit¹³.

I njëjti qëndrim u mbajt në rastin e Qipros ku, edhe pse lidhej me një hyrës të ri në treg, (Primetel, i cili hyri në treg në 2014) Komisioni theksoi se përpara se të lejoheshin MTR më të larta në krahasim me rivalët e stabilizuar- Autoriteti Rregullator do të duhej të provonte që një hyrës i ri ndeshet realisht me kosto inkrementale më të larta për njësi për shkak të shkallës së tij.

Nga ana tjetër, AKEP-i, pa asnjë lloj analize dhe si rrjedhim pa një justifikim "objektiv", po propozon zbatimin e asimetrisë (në nivelin 118% krahasuar me 10% e RU) për operatorët e tjerë, kur asnjë nuk është hyrës i ri (Telekom ka qenë në treg për më shumë kohë se Vodafone) dhe pa diferenca objektive kostosh. Edhe nëse në mënyrë absurde do të merrnim parasysh si justifikim pjesën e tregut, ndarja aktuale e tregut është përkatësisht Vodafone 48%, Telekom 33% dhe Albtelecom 14% (tepër e lartë në krahasim me rastin Sllovak). Këto masa janë propozuar pa analizuar zhvillimet e reja në treg pas daljes së Plus

---

¹² Opinioni i BEREC-it për fazën II të hetimit BoR (17) 251. Rasti SK/2017/2010 Tregu i shumicës për terminimin e thirrjeve zanore në rrjetet individuale celulare (tregu 2) në Sllovakia (masat)

¹³ Më datë 24 tetor 2017, Komisioni Evropian dërgoi një letër me dyshime serioze duke hapur një fazë II të hetimit sipas Nenit 7a të Direktivës 2002/21/KE të ndryshuar sipas Direktivës 2009/140/EC

Communications dhe shpërndarjen përkatëse të klientëve të tij. Përkundrazi, AKEP-i, në konfuzion të plotë, fut këto masa pa baza konkrete dhe vetëm me justifikimin e pjesëve në treg. Ndërkohë që Komisioni Evropian sapo ka refuzuar futjen e masave të tilla nga RU në favor të Sëan Mobile, i cili është një hyrës i ri dhe me 3% të aksioneve në treg, pasi nuk ka një justifikim të përshtatshëm që e mbështet këtë ndërhyrje ekstreme.

Në shumicën e rasteve, Autoritetet Rregullatore mund të zbatojnë justifikimin objektiv për hyrësit tepër të vonë në vend të pjesëve të tregut, pasi pasojat e diferencave në datat e hyrjes, të cilat janë në shumicën e rasteve jashtë kontrollit të operatorëve, janë më objektive se pjesa në treg dhe në rrethana të caktuara, mund të justifikojnë asimetritë kalimtare. Në fakt, mund të vëzhgohen diferenca në pjesët e tregut midis dy operatorëve edhe nëse nuk ka diferenca në hyrjet në treg (në rastin tonë Vodafone ka hyrë edhe më vonë se Telekom). Në këto raste, faktorë të tjerë të brendshëm (pra nën kontrollin e operatorëve) mund të shpjegojnë këto diferenca në pjesët e tregut, për shembull për shkak të diferencave të efikasitetit të tyre në drejtimin e rjetit dhe biznesit në përgjithësi.

7. Cili është afati më i arsyeshëm për fillimin e aplikimit të Fazës 1 të MTR-ve të reja?

Sic u tha më sipër, Vodafone është kundër reduktimit të MTR-ve në nivelin e 1.22 Lek/min brenda 2018. Vodafone kërkon që ky reduktim nga 1.48 në 1.22 Lek/min të nisë nga 1 janar 2019 **në nivel simetrik**. Reduktimi i MTR-ve duke nisur nga 1 janari do të ishte më i natyrshëm dhe në linjë me nivelin mesatar të tarifës së vendeve të BEREC-it të cilat AKEP-i po i përdor si referencë. Vodafone ka qenë gjithnjë kundër çdo lloj reduktimi të ndjeshëm të tarifave të terminimit (pra brenda 2018 në këtë rast) pasi kjo përbën rrezik real për qëndrueshmërinë financiare të operatorëve në treg dhe do të ndikonte negativisht në nivelin e investimeve.

Në këtë pjesë, Vodafone kundërshton gjithashtu vlerësimin e impaktit financiar të kryer nga AKEP-i, i cili është tërësisht jorealit. AKEP-i pretendon që ndikimi në kosto është shumë i ulët me një rritje të vogël në nivelin 0.10% lek/min dhe madje një reduktim prej 0.12% lek/min karahasuar me raportin e 2017.

Ndërkohë që nga analiza financiare e kryer nga ana jonë, nëse do të ruheshin të njejtat parametra me vitin 2017 (duke shpërndarë trafikun e operatorit Plus në mënyrë proporcionale te 3 operatorët e tjerë) impakti i llogaritur është afërsisht 5 milionë Euro vetëm për fazën e parë të glide path të propozuar. Në terma financiar shoqëria Vodafone do të pësonte një ulje drastike të të ardhurave në vlerën 2,4 milion Euro dhe rritje të kostove në lidhje me interkoneksionin kombëtar në vlerën 2,6 milion Euro.

Për sa më sipër, analiza mbi impaktin financiar dhe shifrat e përmendura nga AKEP në dokument nuk janë të sakta. AKEP shprehet se kosto prej 2.43 leke/minute (sipas MTR të fazës së parë) është më e ulët se kostoja e ponderuar e thirrjeve on-net dhe off-net të vitit 2017 të Vodafone prej 2.55 lek/min sipas MTR të zbatuar në 2017 (6.52 leke/minute për

Plus dhe 1.48 lek/min për tre operatorët e tjerë), pra skema e re MTR con në ulje të kostos së thirrjeve të Vodafone me 0.12 leke/min. Arsyetimi mbrapa kësaj llogjike të ndjekur nga AKEP është i gabuar pasi jo vetëm që nuk është kryer një analizë e saktë e tregut me daljen e Plus dhe efektet përkatëse, por dhe shifrat e paraqitura janë të pasakta për arsye se MTR i aplikuar me Plus ka qenë 2.66 dhe jo 6.52. Për më tepër Vodafone nuk ka pranuar asnjëherë aplikimin e asimetrisë me Plus dhe kjo çështje ka qenë objekt konflikti gjyqësor, i cili është zgjidhur dhe anë të një marrëveshje për zgjidhjen e të gjitha konflikteve gjyqësore (“Settlement Agreement”).

Komente të tjera:

Shqipëria ka ratifikuar Marrëveshjen e Stabilizim-Asociimit në 2006 me shtetet anëtare të BE dhe në 2014 ka fituar statusin kandidat. Prandaj, Shqipëria ka marrë angazhime zyrtare për të përafuar kuadrin e saj ligjor me BE-në dhe për të ndjekur praktikën më të mirë të kësaj të fundit.

Megjithatë, këto veprime të AKEP-it shkelin dispozitat kyçe të Marrëveshjes së Stabilizim-Asociimit, si ato të nenit 71 për konkurrencën “*çdo ndihmë shtetërore që shtrembëron ose kërcënon të shtrembërojë konkurrencën duke favorizuar ndërmarrje të caktuara ose produkte të caktuara, është e papajtueshme me zbatimin e duhur të kësaj Marrëveshjeje*”. Për më tepër, neni 104 mbi komunikimet elektronike parashikon që “*Palët, në veçanti, të forcojnë bashkëpunimin në fushën e rrjeteve të komunikimeve elektronike dhe shërbimeve shoqëruese, me objektivin përfundimtar të miratimit nga Shqipëria të acquis të Komunitetit në këto sektorë një vit pas datës së hyrjes në fuqi të kësaj Marrëveshjeje*”. Neni 50 i MSA në paragrafin 2 parashikon se “*Palët nuk do të miratojnë asnjë rregullore ose masa të reja që do të sillnin diskriminim në lidhje me themelimin e ndërmarrjeve të vendeve anëtare të BE ose shqiptare në territorin e tyre ose në lidhje me funksionimin e tyre, pas themelimit, në krahasim me shoqëritë e tyre*”.

Në fund, VA dënon këtë trajtim diskriminues nga AKEP-i, ku ky i fundit, me një sjellje totalisht të njëanshme krahasuar me analizën e tregut fiks (por me të njëjtin qëllim, vendosjen e Albtelecom në një pozicion të avantazhuar në mënyrë arbitrare), redukton MTR-të dhe zbaton asimetrinë pa asnjë përlllogaritje të bazuar në kosto dhe asnjë justifikim të përshtatshëm objektiv sipas rekomandimit të Komisionit Evropian. Ne vazhdojmë të këmbëngulim, se AKEP-i, si organi rregullator, duhet të jetë i paanshëm në qasjen dhe trajtimin e tij ndaj të gjithë aktorëve në treg dhe qëllimi i tij duhet të jetë promovimi i konkurrencës së drejtë në tregun e komunikimeve elektronike sipas nenit 7 të ligjit. Është e papranueshme që AKEP-i të zbatojë standarde të dyfishta duke favorizuar Albtelecom dhe duke diskriminuar aktorët e tjerë si në tregun e telefonisë fikse dhe asaj celulare, duke shkelur haptazi parimet e mosdiskriminimit dhe trajtimit të barabartë të operatorëve siç është përcaktuar qartë në kuadrin e zbatueshëm ligjor shqiptar dhe të BE-së.

Në çdo rast, ri-aplikimi i asimetrisë në favor të Albtelecom është në kontrast të plotë me praktikën evropiane dhe legjislacionin e BE-së për një sërë arsyes:

- a) Albtelecom është i vetmi operator i përfshirë në tregun e telekomunikacionit që përfiton nga ndër-subvencionimi midis dy tregjeve fikse dhe mobile në të cilat ai vepron dhe për të cilin AKEP nuk shfaq kurrfarë interesi edhe pse Albtelecom i nënshtrohet ndarjes kontabël;
- b) Albtelecom kanë pozitë të qartë mbizotëruese në tregun e telefonisë fikse duke kaluar 71%;
- c) Pjesa e tregut të ardhurave të kombinuara të Albtelecom është mbi 20%;
- d) Albtelecom është prezent në tregun shqiptar për një periudhë më të gjatë se konkurrentët e tij. Një shoqëri që vepron prej më shumë se 20 vitesh në tregun e telekomunikacionit dhe prej 10 vitesh në atë celular, nuk mund të trajtohet nga AKEP-i si një hyrës i ri në asnjë lloj rrethane.

Albtelecom ka përfituar nga asimetria në të shkuarën, gjë e cila e pengoi nga shndërrimi në një operator eficient dhe është duke kërkuar përsëri asimetrinë në dëm të konsumatorëve dhe konkurrentëve të tij në tregjet fikse dhe ato celulare.

Këto qasje të paarsyeshme kundrejt të dy tregjeve në favor të Albtelecom, shkelin detyrime kyçe ligjore dhe konsiderohen si diskriminuese dhe të rrezikshme për konkurrencën, në vend që ta ndihmojnë atë; zbatimi i hapur i këtyre masave në favor të një pale, konsiderohet si ndihmë shtetërore dhe ndalohej si nga kuadri i brendshëm ligjor dhe nga ai evropian.

VODAFONE ALBANIA